

PRZEŚĆ (462) *vb pf*

prześć (109), **przejść** (52), **przejć** (17), **przeć** (3), **przeniść** (2), prześć *a.* przejść (28), prześć *a.* przejć (17), prześć *a.* przejść *a.* przejć *a.* przeć *a.* przeniść (234); prześć *MurzNT* (2), *BielKron* (63), *BudNT* (3), *Calag* (3), *WujNT* (34); przejść *FalZioł* (3), *Leop* (23), *BielSpr* (4); przejć *LibLeg* (7), *GlabGad*, *HistRzym* (4), *Oczko* (5); przeć *LubPs* (3); przeniść *WujJud*; prześć : przejść *Mącz* (1:6), *GórnDworz* (1:2), *WysKaz* (2:1); przejść : przeniść *SkarŻyw* (13:1); prześć : przejć *HistAl* (4:1). [Do postaci pewnych zaliczono również formy osobowe i part z tekstów, w których bezokolicznik jest zaświadczony wyłącznie w jednej z tych postaci. Za wątpliwe uznano formy osobowe i part z tekstów, w których brak bezokolicznika lub jest on zaświadczony w różnych postaciach.]

W inf -e- *Mącz* (7), -é- (2) *MurzNT*, *Oczko*; *w fut i imp* -é- (11), -e- (8); -é- *Oczko* (3), *KochFr*, *KochBr*, *PudłFr*, *SarnStat* (2); -e- *OpecŻyw*, *Mącz* (4), *SiebRozmyśl*; -é- : -e- *MurzOrt* (2:1), *GrzepGeom* (1:1); *w pozostałych formach e jasne.*

inf prześć (21), przejść (14), przejć (6) [zapis: -idź], przeniść (2), przeć (1) [zapis: -edź]. ◇ *fut 1 sg* przéjdę (2). ◇ *2 sg* przéjdiesz (8). ◇ *3 sg* przéjdzie (64). ◇ *2 pl* przéjdziecie (8). ◇ *3 pl* przéjdą (8). ◇ *praet 1 sg m* przeszedłem, -m przeszedł (14). ◇ *2 sg m* -eś przeszedł (1). *f* przeszłaś, -ś przeszła (4). ◇ *3 sg m* przeszedł [w tym zapis: przeszed (1)] (93). *f* przeszła (31). *n* przeszło (17). ◇ *1 pl m pers* przeszliśmy, -smy przeszli (9); -smy (8), -śmy (1) *SkarŻyw*. ◇ *2 pl m pers* przeszliście, -ście przeszli (2). ◇ *3 pl m pers* przeszli (64). *subst* przeszły (17). ◇ *plusq 3 sg m* przeszedł był (1). *n* było przeszło (2). ◇ *3 pl m pers* byli przeszli (1), przeszli byli (1) *RejAp* (1:1). ◇ *imp 1 sg* niech przéjdę (1). ◇ *2 sg* przéjdi (4), przéjdz (1); przéjdi *MurzOrt* (2), *WujNT*; przéjdi : przéjdz *BibRadz* (1:1). ◇ *3 sg* niech, niechaj przéjdzie (3). ◇ *1 pl* przéjdźmy (1). ◇ *2 pl* przéjdźcie (2). ◇ *con 3 sg m* by przeszedł (10). *f* by przeszła (4). *n* by przeszło (3). ◇ *1 pl m pers* przeszlibyśmy (1). ◇ *3 pl m pers* przeszliby, by przeszli (5). *subst* by przeszły (1). ◇ *con praet 3 sg m* by przeszedł był (1). ◇ *3 pl m pers* by byli przeszli (1). ◇ *part praet act* przeszedszy (31), przeszedwszy (2); -szy : -wszy *Mącz* (1:1), *StryjKron* (1:1).

Sł stp: przeć, prześć, *Cn s.v. przemijam, Linde XVI – XVIII w.:* przejść.

I. Pokonać jakiś dystans fizyczny lub abstrakcyjny (436) :

1. Przenieść się z miejsca na miejsce (zwykle pieszo), zmienić miejsce przebywania; transire Miech, HistAl, Vulg, PolAnt (274) :

A. O ludziach, zwierzętach i istotach nadprzyrodzonych (244) : (*did*) Czarth flyłfąc vznakie Kupzowo [!] żaługe jż Plebana wypędzył. (-) A bieda mnie co to załyę Ten ćłowiek wyznává na fyę. Snącz na prawą drogo [lege: drogę] jdzie Albo niechay załyę przeydzie On dobrý xyacz czo go zwodzyl *RejKup* n8.

prześć przez pośrzodek kogo (3): Przeydźcie przez pośrzodek woylká/ á rofkáźcie ludowi/ áby łobie przygothowáli łpiżę *BibRadz Ios* 1/11; A powłtawłzy [Żydzi]/ wyrzucili go [Jezusa] precz z miáłtá: y wywiedli go áż ná wierch gory/ ná ktorey miáłto ich zbudowáne było/ áby go zrzucili. A on przefzedłzy przez pośrzodek ich/ połzedł. *WujNT Luc* 4/30, *Ioann* 8/59.

prześć przed kim (1): Y przefzedł Iehowá przed nim [przed *Mojżeszem*]. *BudBib Ex* 34/6.

Przen (7) :

*Zwrot: »prześć z (a. od) śmierci do żywota« = transire ex morte in vitam PolAnt; transire a morte in vitam Vulg (7): Leop *A3v; GrzegŚm 40, 43; Prawdziwie/ prawdziwie mówię wam/ że kto mowy moiey łłucha y wierzy onemu kto mię poślął/ ma żywot wieczny/ y do sądu nie przychodzi/ ále przeszedł z śmierci do żywota. BudNT Ioann 5/24; wierny potępion być nie może/ bo przeszedł od śmierci do żywota CzechEp 83; WujNT Ioann 5/24, s. 321 marg. [Zawsze przekład i nawiązanie do Ioann 5/24.]*

a. Przemierzyć jakąś przestrzeń, terytorium, przewędrować, przejechać; pertransire Miech, HistAl, Vulg; penetrare Miech, HistAl, Calag, Vulg; venire HistAl, PolAnt; perambulare PolAnt, Vulg; devenire, pervenire HistAl; praetergredi, transmigrare Vulg; calcare, insequi, pervadere, praeterire PolAnt; peragrare Mącz (100) : GroicPorz z4 [2 r.]; czemu zaginęła ziemia/ y wypalona iest iákoby pułcza/ tak iż niemáż ktoby przeszedł? Leop Ier 9/12, Sap 19/5; BibRadz Num 22/26; Y zálłonił Heliaśz twarz swoię płazczem łtoiąc w oknie iáłkinie/ áż Pan przeszedł w wielkiej mocy y znaku. BielKron 85, 471; Vincere cervum cursu, vel cochleam tarditate, Przeiść/ vciec. Mącz 497b; BudBib Ex 15/16 [2 r.], Cant 3/4; Calag 137a.

*prześć co, kogo [= czyje terytorium] (35): WróbŻółt 61/5; [Aleksander] przyšzedł do Brochiey/ á potym przeszedł Káldeopolim HistAl D2; Leop *B2; á iemu [Kalebowi] ia dam ziemię tę y łynom iego/ którą on przeszedł BibRadz Deut 1/36; Tedy przeszedłszy [Paweł i Tymoteusz] Frygią/ y kráinę Gálatcką/ pohamowani są od Duchá łwiętego/ áby nie opowiedáli łłowá Bożego w Azyey. BibRadz Act 16/6, 1.Mach 11/63, Matth 10/23, Act 16/8, 19/21, 20 arg; Abowiem przeydzye [Pan] nocny oney zyemię Egipską/ á zábije pirworodłstwo wšelkie BielKron 30; [Ludwik Wartoman pisze] áżem ie [to miejsce] łwą nogą przemierzył/ zwálzczą ná włchod łłóncá kráiny/ [...] ktorełmy my s taką trudnością á ciężkością przeszli s ciężkim łłumokiem/ iáko ieden Atlás kthory niebo ná rámionach piałtował. BielKron 455, 126; peragratis Persis, Przeszedłszy Perły. Mącz 290c, 290c [2 r.]; Tedy Gwido y Tyrus przeszli wiele Krolełstw HistRzym 77v, 91; BiałKat 138v; BudBib Ier 2/10; A przeszedłszy [Paweł i Syłas] Amfipol y Apollonią/ przyšzli do Thełaloniki gdzie bjłá łłółá łudow. BudNT Act 17/1; A pušciwłszy łię z Páphu Páweł/ y łi co z nim byli; przyšzli do Pergu Pámphileyskiej. [...] przeszedłszy Pergę/ przyšzli do Antyochiey Pizideyskiej WujNT Act 13/14, Act 13/6, 14/23, 15/3, 16/6, 8 (9). Cf Zwroty.*

prześć przez co, przez kogo [= przez czyje terytorium] (17): Tedy Abram przeszedł przez ziemię onę áż do Sychem BibRadz Gen 12/6, Iob 28/8, Is 10/28, Ier 50/13; BielKron 389; RejPos 141; Tedy posłáł Izraél posły do krolá Edomłkiego rzekąc/ niech przejdę prołzę (ćię) przez ziemię twoię BudBib Iudic 11/17, Gen 12/6; BudNT 2.Cor 1/16; [mówi Paweł do Efezjan] A teraz oto ia wiem/ że nie ogládaćie wıęcey oblicza mego wy włszyscy/ przez ktorem przeszedł przepowiedáiąc krolełstwo Boże. WujNT Act 20/25, Mar 9/30[29], Ioann 4/4, 1.Cor 16/5, 2.Cor 1/16; kiedyby kto z Polłki máiąc drogę do Rzymu/ łzedł przez Słásko/ Moráwę/ Rákufy/ niź przydłże do ktorego miáłtá z tych łiem przez ktore ma prześć/ pilno z dáleka vpátruie/ [...] wierzchy wieź WysKaz 10, 11. Cf prześć przez co skąd.

prześć przez co skąd (1): Gdy już byli przeszli przodkowie nasz przez pułczę z Egiptu/ [...] tedy się był wielki strach wzięła między onemi królmi y między onymi narody/ na ktorich grunty już byli weszli przodkowie nasz. *RejAp* 26v.

prześć dokąd (8): A morze Sodomskie ryby zaś wyrzuci/ [...] a ogień częstho kroć będzie się wyrwał/ y dzikie Zwierzęta przeydą na inne mieysca *Leop* 4.*Esdr* 5/8; *BibRadz Gen* 12/6; Przeszedłszy wiele Indyey aż do Kamienia wielkiego/ Porrus król przeciw iemu [Aleksandrowi] wyciągnął z wielkim ludem *BielKron* 126, 389; *BudBib Gen* 12/6, *Iudic* 11/19; *BudNT 2.Cor* 1/16; Y z tą wfnością chciałem był iść do was pierwey/ abyście wtore dobrodziejstwo mieli. y przez was prześć do Macedoniy/ y zaś z Macedoniy przyść do was *WujNT 2.Cor* 1/16.

prześć którędy (5): ciągnął [Mojżesz] z ludem/ nie wodą iako się nądziewáli Murzynowie/ ale ziemią mieyscy trudnemi/ gdzie przed tym żadny dla wielkości węzów nie mógł prześć. *BielKron* 28; *BudBib Iudic* 11/19. Cf »prześć drogą«.

W połączeniu szeregowym (1): [Apolonijusz] schodził Albány/ Tátary/ Málłagety/ przebogate one Indyjskie Krolestwa przeszedł a na koniec/ przebywłszy bárzo szeroką rzekę Ffizon/ zaśedł aż do Bráhmánów *Leop* *B2.

Zwroty: »prześć drogą; prześć ulicę, drogę« = *procedere vicum Vulg, PolAnt; perambulare per viam PolAnt; transire per viam Vulg* [szyk zmienny] (3;3:1): [osieł] drogę też pamięta którą raz przeydzie *FalZioł* IV 4b; Wyśzedłszy przeszli iedną vlicę/ a natychmiast odśedł Angioł od niego [Piotra]. *Leop Act* 12/10; *BibRadz Is* 41/3, *Act* 12/10; y przeszliśmy wzytkę (onę) pułczę wielką a strážną/ którąście widzieli/ drogą gory Amorskiej *BudBib Deut* 1/19; *WujNT Matth* 8/28, *Act* 12/10.

»tor [czego] prześć« = *przebyć trasę* (1): (nagł) Nagrobek Marcinowi Stárzechowskiemu Dziecięciu/ ieno XXX. godzin żywemu. (-) RAz złotowłofy zaś żywota mego Phoebus tor przeszedł wozu nie swoiego/ Ták moję wtkę skwapliwie przecięła Skąpa Láchefis *SzarzRyt* C4v.

Szereg: »prześć, przewędrować (a. zwędrować)« (2): Multas regiones peragravit, Wiele kráyn przeszedł zwędrował. *Mącz* 290c, 290c.

α. *Przemieszczając się, zniszczyć, splądrować, spustoszyć (o wojskach nieprzyjacielskich) [w tym: co (12)]* (18) : *MiechGlab* 51; *OrzRozm C3 marg*; Tátarowie wzytkę ziemię splundrowawłzy/ [...] pofzli precz nabrawłzy wiele skárbow y innych korzyści/ a tam się ziechali z Petą (ktory przeszedł Polkę/ Śląsko/ Morawę/ Powagę) społu do domu ciągnęli. *BielKron* 302v; Unni vel potius Hunni, Scytica gens, Tatarski lud ktorzy wielkie szkody in Europa poczyniwłzy/ málem wżiŹtki [!] Europeę przeszedłszy spuŹtoŹyli *Mącz* 503d; Despot/ wrzeci Despotow onych dawnych plemię Na wazę wieczną hańbę dwa kroć przeszedł ziemię *KochSat* A3v.

prześć przez co (3): *BibRadz Ez* 14/17; Abowiem śami Polacy broniąc gránic swoich/ nie dopuŹczáią do was wielkemu nieprzyjacielowi dochodzić/ zwłaszcza Tátarom/ ktorzy niegdy przez krolestwo Polkie przeszedłszy/ aż się od Włofkich gránic wrócáli. *BielKron* 410; *KołakSzczęśl* B.

prześć po czym (1): *BudBib Ez* 14/17 cf *W przen.*

prześć dokąd (1): [Despot] postrzelał lud Krolewski/ otarł się o Hetmánów Koronnych oczy/ przeszedł Księstwo RuŹkie do Wołoch/ Hołodną ziemię Krolá Polkiego wziął/ y vsiadł Pánem na Wołofzech *OrzRozm* C3.

prześć którądy (1): *PowodPr* 19 *cf* *W* *przen*.

W *połączeniach szeregowych* (3): *BibRadz Dan* 11/10; [piszą] iż przodkowie náfzy [...] drapieftwem żyli/ wftykę okolicę íwą woyną trápili/ Niemce przezfli/ Włochy zwoiowáli/ Rzym zborzyli *OrzRozm* K4, C3.

Szeregi: »prześć i spustoszyć« [szyk 1:1] (2): Hunni gens Scythica, Lud Tátárski który Trácią y Węgierską y włoską ziemię przezfli y ípuftózfili. *Mącz* 159d, 147c.

»prześć albo z gruntu wywrocić« (1): takiego íełfcze niemáz [!] z ludzi ktory by ich [*duchownych rzymskiego kościoła*] terás páńftwá przezfedł/ álbo íe zgruntu wywrocił *BielKron* 203.

»prześć i zamieszać« (1): Stilkon [...] pobudził Wandale/ Ałany/ Szwaby y Skwadi na panftwó Rzymfkie. Ktorzy [...] oboię Híłpanią przezfli j okrutnie zamieszfali [*penetraverunt, et ... aflixerunt*]. *MiechGlab* 47.

»prześć i zwojować« (1): Ale naydziełz dziś tákich wiele czo też ták rozumieią íáko y ía/ co powiedáią/ íz lepiej áby nieprzyiaciel trzy kroć Koronę przezfedł y zwoiował/ niżliby íie s práwá półpolitego namniey czo wykroczyć mogło. *RejZwierc* 188. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

W *przen* (4) : Abo íełlibych theż półtał miecz do ziemi oney/ á rzekłbych/ Niech przeydzie miecz przez nie/ y wynífczyłbych z niey człowieká y dobytki. *BibRadz Ez* 14/17; Abo/ (íełli) miecz przywodę ná ziemię onę/ y rzeknę [!]/ miecz przeydzie po ziemi/ że wytnę zníey człowieká y bydłę. *BudBib Ez* 14/17; *KołakSzczęśł* B; Y owfzem co przodkowie náfzy wnierownie mníeyfzym gołpodárftwie y doftátkách pobudowali/ y nádáli/ w tym táká vymá íełt/ íz ízábłá Pogáńfka gdfieby (Boże vchoway) przezfłá/ ledwoby wíełtfzą po íobie zołtáwíc mogłá. *PowodPr* 19.

β. *Idąc wytyczać lub potwierdzać granice posiadłości* (12) : Iako kadym sethl od vágla myłozynskyego asz do vágla kanczkyego myedzy ymyenyem moyem duchnowem a myedzy ymyenyem Vyazownem panow Radzim[in]skych Thadyem Spravyedlyvye przesethl y tho ymyenye yesth moye *ZapWar* 1523 nr 2312, 1523 nr 2310, 1527 nr 2376.

prześć co (2): GDy íeden drugiégo pozywa/ áby z nim ponowíł gránice/ y kopce wfytał przez ítáre znáki grániczne między dobrámi ích/ [...] A ták zá témi znákámi które przéydzie/ á przyśíeże/ tám gránice máią byđż czynioné y kopce wfypané *SarnStat* 472 [*idem*] 1176.

prześć skąd (6): kadym przesethl ot granycze vágíelney kosczyesynskyey lyesnovolskyey pothy yesth Myrowskye gymyenyé naprawo a Borzumynskyé nalyewo thako my bog. *ZapWar* 1520 nr 2252, 1520 nr 2253, 1523 nr 2312. *Cf* *prześć skąd dokąd*.

prześć skąd dokąd (3): kadym przeshedl oth rzeky regvlskyey rzeką nrową do granycz proskowskych pothy yesth gymyenyé byskupye naprovo [!] a paczyczskych nalewo thako my bog pomosh y szwyathy czrysch. *ZapWar* 1532 nr 2402, 1522 nr 2287, 1532 nr 2403.

prześć którądy (3): kadym przeshedl rzeką nrową przez lasszy ygaye od granycze proskowskyey alesz do granycz moszenskych thady yesth byskvppe sdbykowskye na prawo a gąszynskye na lewo thako my bog pomozy y szwyathy czrysz. *ZapWar* 1532 nr 2403, 1532 nr 2402 [2 r.].

b. *Przekroczyć, przeprowić się, przedostać się na drugą stronę; pertransire Miech, HistAl, PolAnt, Vulg; procedere Vulg, PolAnt; evenire Miech; incedere HistAl; transire PolAnt; penetrare Mącz* (125) : *MiechGlab* 16; Náthychmiałt przykazał drzewo wozić/ y kazał mółt ná łodziach ípráwíc przez onę

rzekę/ á zmoćnić dobrze gwozdzmi żeláznemi y láncuchy/ potym przykazał Rycerzom íwym áby przefzli *HistAl* E3v, E3v, F3; *Leop Iob* 19/8; A gdy tho [że Żydzi szli przez morze] widzyeli Egipczycy/ zá ízalone ie mieli/ ále gdy widzyeli iż przefzli dobrze/ ízli zá nimi. *BielKron* 31; Turcy moft vczynili ále fláby/ popráwili go náfzy trochę/ thák iż przefzedł lud wízytek *BielKron* 309v, 31, 72, [842]v, 106 [2 r.]; *HistRzym* 126; *BielSpr* 5v; wyfułzył Iehowá wody Iordanowe przed íynmi Izráelowymi/ afz przefzli *BudBib Ios* 5/1, *Ios* 4/22[23], 22[24].

prześć przez pośrzodek kogo, przez pośr(z)odek czego (4): *BibRadz Ex* 14/22; Zás ciągnęli z PENCHACHYROTHÁ/ y przefzli przes pośrodek morzá do pułtynie/ y ízli drogá trzech dni wpułtyni Ethámłkiey *BudBib Num* 33/8. Cf »prześć suchemi nogami«.

prześć co (38): *ZapWar* 1527 nr 2376; Alexander tedy przypádfzy ku oney rzece Grankus nálażł iá zámárzłá y przefzedł iá/ ále niż przefzedł roftáiáá *HistAl* F3; Gdiż to Alexander baczył iż żadnym obyczáiem nie moğł oney rzeki przeidz ímęcił fie *HistAl* I4, C7, E3v, F [2 r.], F8 [2 r.]; *KrowObr* 212; Przeydziecie Iordan/ y będziecie mieřzkác w ziemi kthorá wam da Pan Bog wář *Leop Deut* 12/10, *Ios* 24/11, 1.*Par* 12/15; *BibRadz Ios* 1/11; *BielKron* 47 [2 r.], 106; *RejPos* 153; Gdy tedy przefzłá wízytki forty/ ítánęłá przed krolem *BudBib Esth* 15/9, *Gen* 32/10, *Deut* 27/2, 4, *Ios* 4/22, 2.*Reg* 24/5, 1.*Par* 12/15, 4.*Esdr* 7/5; *SkarŻyw* 484; A Stároftá Zmodźki ze wízytká mocá Litewłká/ Tákże y Czerny Czech ze wízytkimi Cudzoziemcy przefzedwízy Rzekę Dniepr pod Orszá pociágnáł z Tátárámi Zawołkimi *StryjKron* 682, 687; *ActReg* 126; *WujNT Hebr* 4/14, 11/29; Ták mężny Fridruřz/ gniewy śláchetnemi Zápalon/ z Zamku z krzyki rycerřkiemi Wypadł/ y przefzedł zařtęp nieźliczony/ Swá y Tátárłká práwie krwiá ziuřzony. *SzarzRyt Cv*. Cf »prześć granice«, »prześć suchemi nogami«.

prześć przez co (38), *przez kogo* [= grupę ludzi] (2): *PatKaz III* 101v; Oni widząc wielką rzekę bárzo chutko płynącą/ bali fie przez on moft przefć *HistAl* E3v, E3v, I2, I4; *MurzOrt* B2v; Iáko dziwnye lud Boży przefzedł przez morze czerwone/ á Fáráon z woýłkiem zgináł. *LubPs* dd5 marg; Przeydą przez brody Iordánu/ á nocleg ich będzie w Gábáá *BibRadz Is* 10/29, *Ios* 1/2, 1.*Cor* 10/1; przefzedłszy [Eneas] przez Tyber rzekę gdzye wpada w morze/ á tám pofiadłszy kráiny krolá Lácińłkiego/ Troiá znouu záložyl. *BielKron* 60v; A gdy [trzej mężowie] przez gory Alpes przefzli/ vmárł ná drodze Máternus niedáleko od Argentyny *BielKron* 142v, 47, 50, 50v, 67v, 69 (11); Penetrare Athlantem, Przes górę Athlantem przeiść. *Mącz* 289c; *RejAp* 129; *GórnDworz* N3v; *HistRzym* 116; *RejZwierc* 128v; *BielSpr* 5v; *HistHel* D3v; Chceřli ábych ia twey náuce vwierzył/ nánieć my wielki ogień/ przez ktory ty przeniść mař *SkarŻyw* 576; *ReszList* 145; *KochCz* B; *WujNT* 1.*Cor* 10/1; Bo nie dármo fię vczniowie przeftrářzyli/ y myřlili/ że to nie práwy w ćiele Chryřtus/ ktory ták przez zámknione drzwi przefzedł/ ále duřzá iáka/ ábo duch miał być iáki. *SkarKaz* 204a. Cf »prześć przez granice«, »prześć suchemi nogami«, »prześć wskok«.

prześć za kim (4): *HistAl* F; [Rzymianie] pirchnęli ku moftu/ á nieprzyaciel po nich/ ták pętko bieźeli iżby był wzyáł miáfto przefzedłszy moft zá ludem. *BielKron* 106; *RejAp* 129. Cf »prześć suchemi nogami«.

prześć po czym (7): Także po zmarzłey wiřtłe [!] przefli y popalili miáfta y kořcioły. *MiechGlab* 33; Tedy íynowie Izráelfcy przefzli przez pośrzodek morzá po fuřzy *BibRadz Ex* 14/22, *Ex* 14/16;

áli zalię wielkość Thátárow przez wieści przyzłá do Sędomierzá Nogáy á Telebugá przez przywod Rufkich kfiążąth/ po S. Andrzejú látá 1259. przeźli po ledzie do Sędomierzá/ łpalili miáłto *BielKron* 361v; *BudBib Ios* 4/22; *HistHel* D3v; *SkarŻyw* 481.

prześć skąd do kogo (3): *MurzNT Luc* 16/26; między námi y wámi [*mieszkańcami ziemi i nieba*] otchłáń wielka iefł vtwierdzona: áby ci ktorzy chcą łtąd prześć do was/ nie mogli: áni oni łtamtąd prześć łám do nas. *WujNT Luc* 16/26.

prześć dokąd (11): Gdy przezdziecie zá Jordan/ á wnidziecie do źiemie Chánáneyskiej. Tedy wźytki tám mieźkáiące w oney źiemie precz wypądzcie *BibRadz Num* 33/51, *Ios* 1/2; Ale záfádzili łie ci trzy męźowie przed mołtem bijąc łie z nieprzyacielem o mołt/ Sp. Március/ T. Herminius/ P. Horácius/ ták dłuęo áż wźyfcy łwoi przeźli zá mołt *BielKron* 106, 72v, 113v, 361v; Rzym weźmieź [!]/ zá morze przezdzielz/ á dziewięć lat kroluąc dzieśiątego vmrzeź. *SkarŻyw* 251. Cf »prześć za granice«, »prześć na drugą stronę«.

prześć którędy (3): łynowie Izráelłcy przezdą po łufzy łródkiem morzá. *BibRadz Ex* 14/16; Zołtánie tedy ziemiá łpułtołzona/ zárołtą polá iey/ á po drogach y łźciełzkách iey zrodzi łię ciernie/ gdyłz záden człówek tám tędy [!] nie przezdzie. *BudBib 4.Esdr* 16/33, *4.Reg* 2/8.

Przysłowie bibl.: Łátwiey Wielbłádowni przeiść przez włłko igielne/ niź bogáthemu wniść do krolełtwá Bożego. *Leop Mar* 10/25; *BielKron* 157; *WujNT Matth* 19/24, *Luc* 18/25. [Ogółem 4 r.]

Zwroty: »prześć przez granice, granice, za granice« [*szyk zmienny*] (2:2:1): *LibLeg* 10/91; Przezdziecie przez gránice [*Transibitis per terminos*] bráci wálłey łynow Ezau/ ktorzy mieźkáiá ná gorze Seir/ á będą łie was bać. *Leop Deut* 2/4; *BielKron* 32, 41v; od káźdeęo bydlęciá/ ktore iedno zá gránice przezdzie/ po kilku grołzy dáwác pozwolili *VotSzl* D3.

»prześć suchemi nogami (suchą nogą)« [*w tym: co* (3), *przez co* (3), *przez pośrzodek czego* (2), *za kim* (1)] [*szyk zmienny*] (8): *WróbŻołt* aa5v; Pyołnká pierwłza Moizełzá męźá Bożego/ y Máriey łiołtry Aaronowej/ gdy łuchemi nogámi przeźli przez pośrzodek morzá *LubPs* gg2v, gg2v; Chodźcie á ogládaycie łpráwy Boże: [...] Ktory morze wyłufza/ przez rzekę przezdą łuchą nogá [*pertransibunt pede*] *Leop Ps* 65/6; *BielKron* 42, 266v; *RejZwierc* 204; *SkarŻyw* 501.

»prześć na drugą stronę« [*szyk zmienny*] (3): Y wiodłęo przez miáłtho ze wźytkim wołłkiem/ ktorzy (iako powiadaia) łlepotá zarazeni/ nikogo niewidząc, przeźli zpokoiem ná drugą łtronę [*pertransiit ... in partem alteram*]. *MiechGlab* 55; *BielKron* 308v; Penetrare in alteram partem, Ná drugą łtronę przeiść. *Mącz* 289c.

»prześć wskok [*przez kogo = grupę ludzi*]« (2): ácz był ciężko zránion/ przełzedł włłkok przez on łud [*cursu turbas pertransiens*]. *BibRadz 2.Mach* 14/45; *BudBib 2.Mach* 14/45.

Szereg: »nie prześć ani przeprawić się« (1): między námi i wámi/ wielka odchłáń iefł połtanowiona aby zowotąd niemogli do wás prześć ktorzyby chcieli/ ani łtamtąd do náś się przeprawić [*transire ... non possint: neque ... transmeent*] *MurzNT Luc* 16/26.

Przen (4) :

prześć co (1): Przydzye ná łwiát łłowo wieczne/ Wiernym łwoim pożyteczne. Z niebá od Bogá połłány/ Przez żywot cnotliwej páńny. Przezdzye gory wielkie wáły/ Pobędzye tu czás niemáły. *BielKron* 134v.

prześć przez co (3): Ieśliż tedy miałto to byłoby komu wdziejctwo dáne/ iákoż on może przyić ku dziejctwu swoiemu? ieśliby pierwey nie przelzedł przez ono niebełpieczeńtwo? *BudBib 4.Esdr 7/9. Cf Zwroty.*

Zwroty: »prześć przez kres« (1): chcąc pan Wapowłki tego Dworzániną przełóżyć nád Dworną pánią/ y przelzedłszy z nim przez on kres do ktorego Dworna páni doić wdy może/ przełóżył go y nád fámege pána *GórnDworz* li8v.

»prześć nogami suchemi [przez co]« (1): błogółáwieni święci/ [...] ftoiąc iuż nád tym mizernym morzem fklánym/ przelzedłszy iuż nogami fuchemi przez wżytki burzliwoścí iego/ [...] ípiewáią z wielkim wefelem á z árphámi Bożemi *RejAp* 129v.

c. *Opuścić dotychczasowe miejsce przebywania, udając się dokądś; transire Vulg* (4) :

Przen: *Umrzeć* (3) : płáczu [za umarłych] tedy piłmo nie gány ále długość płáczu gány/ y rofkázuie ták niedługo płácz nád vmárłym/ ábowiemci odpoczynał/ á błogółáwiony ieft ktory przelzedł. *BiałKaz* D3.

Zwrot: »prześć z tego świata [do kogo]« (2): A Przed świętem Pálchy/ wiedząc Iesus iż przyźlá godziná iego áby przelzedł z tego światá do Oycá [ut transeat ex hoc mundo ad Patrem]: vmiłowawłszy fwe ktorzy byli ná świecie/ áz do końcá ie vmiłował. *WujNT Ioann* 13/1, s. 391.

α. *Prawdopodobnie: Uciec* (1) : Item slołfarcze przereczoney dala wczora na Myąłzo sychze pyenyedzi 4 gr. A mowy yłz tha ízlyofáarka nawyeczey ítrawyla od thich pyenyedzi y mowy ze yey powyadala yłch the pyenyadze vkradla. A oítrzegala yą wczorą thałz slyofáarka y dzyłz wnoczi yey movila abi przelchla. *LibMal* 1552/172.

d. *Ominąć, wyminąć kogoś lub coś; transire Vulg* (3) :

prześć co (2): Tedy mu rzekł [anioł św. Piotrowi]: Obwiń fie odzieniem swoim á idź zá mną. [...] A gdy iuż przelłli pierwłfą y wthorą ítraż/ przyłłli do żelázney brony ktora wiedzie do miáłtá *Leop Act* 12/10; á gdy tę [wyspę Janikę] przelzli/ płynęli do drugich ktorych thám było dofyc *BielKron* 442.

prześć przez co [= co] (1): Napierwey przelzli [Aliares i Abryllus płynący okrętem] przez Kánaryifkie wyłpy/ potym wyłep capiti viridis/ potym przyiecháli pod ieden wyłep *BielKron* 452v.

B. *O podmiotach nieożywionych* (30) :

a. *Stać się czyjś własnością; przejść pod czyjś zarząd [w tym: do kogo, do czego* (9)] (11) : Medowie poráziwłszy krolá/ Monárchią Alfyriyfką wzyęli. A ták przelzłá Monárchia Alfyriyflka do Medow *BielKron* 10v; Látá od národzenia Pána Kryftufá 312. Tu przelzłó Cefárftwo Rzymfkie do Konftántynopolá. *BielKron* 155v, 10v, 168, 172, 377v.

prześć od kogo (1): Ten [papież *Honoryjus III*] teź Cefárzá Konftántynopolfkiego Piotrá Alryfyodoreńfkiego ná Cefárftwo koronował/ ábowiem iuż było przelzłó od Grekow do Fráncufkich krolow Cefárftwo. *BielKron* 183v.

Zwrot: »przez [które] ręce prześć« (1): Częłto się to trafia/ iż dzieśięciná przez czwarte y piáte ręce kupuiących y przedawáiących przeydzie [quaternas aut quinas manus ... percurrat]/ niźli się onym w ręce dołtanie ktorzi iey vżywác będą. *ModrzBaz* 34v.

Przen (3) :

W połączeniu szeregowym (1): [przypatrz się] naprzód od iákich Miftrzew/ tá nowa náuká wyfzłá/ iż od Żydow/ Turkow/ kácerzow/ od lámego piekielnego Lucyperá: przez iákíe ręce przefzłá/ przez Apoftátý/ przez kátý/ przez krzywoprzyfiezce: do ktorego krefu przyfzłá *ReszPrz* 91.

Zwrot: »przez jakíe ręce prześć« (1): *ReszPrz* 91 cf *W połączeniu szeregowym*.

a) Stać się czymś udziałem lub przywilejem (2) :

prześć od kogo (1): wfzytká fławá przefzłá od nich [cesarzy konstantynopolskich] do Cefárzow Włofkich álbo Niemieckich *BielKron* 168v; [*BielKron* 1551 14].

prześć skąd (1): ten [papież Jan dziewiáty] fie o to ftańał iákoby záfie podawánie Cefárfstwá przefzłó z Niemiec do Fráncyey *BielKron* 172.

b. Przemierzyć jakąś przestrzeń, przetoczyć się (o niszczyielskich zjawiskach natury); *transire Vulg, PolAnt* (3) :

prześć do czego (1): Y przeydą [obłoki pełne gniewu] vftháwicznie á fthale aż do Bábilonu/ y zetrą iá *Leop* 4.*Esdr* 15/43.

prześć nad kim (1): Wrzuciłeś mię w głębokości w fámý [!] pośrodek morzá/ y ogárnęły mię rzeki/ potopy/ y wfzytki nawálności twoie przefzły nádemną. *BibRadz Ion* 2/4.

prześć którędy (1): *KochBr* 151 cf *W porównaniu*.

W porównaniu (1): Dżiś nożycóm podobna [broda]: iutro kónfkiéy kośie: Czáfem ták rzadka/ żeby mógl liczyć po włośie. Iáko kędy grad przeydżie *KochBr* 151.

c. Przepłynąć przez przewód pokarmowy (o płynach) (4) : Táń/ gdy iuz pácient przez godżinę odpoczywáiąc fobie wypije/ chodzić y fobą chwiać mocno powinien/ áby fye cíáło rozruchywáiąc zágrzáło/ meaty otworzyły/ á ná dół wody popądzáły: y ma chodzić do tąd/ aż wodá przeydżie wfzytká/ álbo wżdy przynamniéy wientfza część *Oczko* 20v.

prześć co [= przez co] (1): niechayże tedy téy wody piją siłá/ co dżiён/ á nie przededni: bo ták wczoráyfżéy dżiśieyfżá popądzáiąc/ rychléy cíáło przeydżie y wyczyści *Oczko* 21.

prześć przez kogo (2): owfzem teraz/ gdy iá [wodę] ráno wypije [pacjent]/ ieść mu niedádzą/ áże przezeń przeydżie *Oczko* 19v, 22.

d. Przedostać się (4) : Hánibál/ przewlokł lánecuch od brzegá do brzegá/ iż becżki nie mógły przeyść. *BielSpr* 48.

prześć przez co na czym (1): w kronice ftoi iż bez moftu y wożenia przez rzekę Weltháwę przefzłó ná wożie cíáło s. Wacławá *BielKron* 323.

Przen (2) :

Zwrot: »prześć granice przez granice [do kogo]« (1:1): tez to nierządnicie [tj. występki]/ Przewzli iakos do ciebie znowu przez Granice. *PapUp* A3; owa nie da wam Pan Bog tey poćiechy/ áby tá wiárá wáfzá Puńnocne gránice [...] przeniść kiedy miáłá *WujJud* 2v.

e. Przenieść się, przesunąć się na inne miejsce; *transire PolAnt, Vulg; traicere Vulg* (8) : *BibRadz Matth* 17/20[19], *WujNT Matth* 17/20[19] cf *prześć skąd dokąd*.

prześć między co (1): Tedy po zachodżie fłońcá nádéfzłá ciemność/ á piec kurzący fię dymem/ y pochodnia goráiąca przefzłá [*quae transibat*] między ony rzeczy rościęte. *BibRadz Gen* 15/17.

prześć dokąd (4): dwie pierze podskrzydłne prześlzy do głowy po prawey łronie. *BibRadz 4.Esdr 12/29*; Pod tą gorą [*Taurus*] miałto Taurzyzus/ przy którym była iedną gorą co prześlzá ná inne mieyfce/ [...] Ieden Krześciánin [...] rofkazał oney gorze wltác á ná inne mieyfce przeftąpić/ y łtháło łie ták *BielKron 269*. Cf *prześć skąd dokąd*.

prześć skąd dokąd (2): *BibRadz Matth 17/20*[19]; Bo wam záprawdę powiedam: Będziećieli mieć wiarę/ iáko zjárno gorczyczne/ rzeczećie tey gorze/ przeydzi łtąd ondzie: á przeydzie/ y nic niepodobnego wam nie będzie. *WujNT Matth 17/20*[19].

Przen (1) :

prześć od kogo = *opuścić kogoś* (1): A gdy łie drugi raz [*Żydowie*] z nimi [*z Filistynami*] potkáli/ porázeni iefzće gorzey Izráelitowie áż wciekáli/ [...] A gdy to wltýłzał Heli/ padłzy ná wznák s łtołká przebił łobie ciemię y vmárł/ y prześlzá łławá od łudu Izráelłkiego [*Vulg 1.Reg 4/21*]. *BielKron 63*.

2. *Poprzedzić kogoś* (3) :

A. *O Janie Chrzczicielu: pójsć wcześniej niż ktoś* [*przed kim*] (2) : A ty dziećię prorokiem nawyffe⁸⁰ będziełs/ bo przeydziels przed obliczém pańłkim łprawiáz drógi iego [*praebis enim ante faciem Domini Vug Luc 1/76*]. *OpecŻyw 12v* [*przekład tego samego tekstu*] *ArtKanc A18*; [*BiałPos 53 (Linde)*].

B. *O prorocłwie* (1) : To rozłkazánie zálecámci łynu Tymotheułzu/ to ieft/ ábył wedle prorocłwa ktore prześlzy o tobie [*secundum praecedentes in te prophetias*]/ walczył przez nie onym dobrym woiowániem. *BibRadz 1.Tim 1/18*.

3. *Przeniknąć; transire PolAnt, Vulg; ingredi PolAnt; pereffluere, subire Vulg* (17) : [*gelacies*] z trudnołcią bywa rozpalon dla iego gęłtołci kthora broní aby ogień nie przełzedł *FalZioł IV 54a*.

prześć do czego (2): Y przeydá wltáwicznie á łthale [*obłoki straszne*] áż do Bábilonu/ [...] y wltánie á przeidze [*!*] proch y dym áż do niebá *Leop 4.Esdr 15/44*; *Oczko 16*.

prześć co [= *przez co*] (1): thakowe pragnienie bywa vgalzono wodą, w ktorą bywa przymiełzano nie czo łubtilnego łmaku, Iako ieft oczet, wino, albo nieiaka confectia chłodna, kthora by mogła przeydz członki takowe, y pofilić ie *GlabGad G2*.

prześć między co (1): Łufki iego [*krokodyla*] łą iáko tarcze namocnieyłze/ łpoione bárzo mocnie. Iedná łię ku drugiey zrołłá/ ták iż wiátr nie przeydzie między nie. *BibRadz Iob 41/7*.

prześć przez kogo, przez co (2): A takowy łtrach ział go/ s ktoré⁸⁰ káždy członek w niym drzál/ áż obfity pot wyłfedł s niego/ tzo przez dwie łukience przełfedł *OpecŻyw 102v*; *Oczko 16*.

Szereg: »prześć, przebrnąć« (1): Meabilis, Przechodzący/ Przekiekájący/ co łatwie może prześć/ Przebrnąć. *Mqcz 217a*.

Przen (5) : Pokryłes łię obłokiem/ áby nie przełzá modlitwá. *BudBib Thren 4/44*.

prześć co (1): łzy gorzkie twoie/ Przesłzy áż y vmárłych táiemné pokoie. *KochTr 20*.

prześć przez kogo (1): PRzetoż tym więcey á hoyniey trzebá nam záchowywáć the rzeczy ktorełmy łyłłeli: by tho łepak przez nas nieprzełłlo. *Leop Hebr 2/1*.

prześć dokąd (1): *GórnDworz Ff5v cf Szereg*.

Zwrot: »prześć áż do szpiku kołci« = *sięgnąć głęboko w ciało* (1): prołzę Cię przez głębokość ran twych/ ktore przerázily ciało łwięte twoie/ y prześlzy práwie áż do łzpiku kołci twoich/ y łkrytołci wnątrznóci twoich/ ábył mnie w złołciách ponurzonego człowieká raczył podźwignąć. *LatHar 298*.

Szereg: »prześć i przeniknąć« (1): Ale rozum ma tyle mocy/ iż śmyły człowiecze zawnzdy go
fluchac mułżą/ á dziwnym śpofobem przeidzie/ y przeniknie wżędzie *GórnDworz* Ff5v.

a. Przebić, przebóść [w tym: co (4)] (5) :

prześć do czego [= *jak głęboko*] (1): ij wcińęli mu ią [*koronę z ciernia*] dwiemá drągoma tako
motzno/ iję ty ijté oftrożyny/ prześły iego świątą głowę aż do mozgu *OpecŻyw* 128.

prześć przez co (1): tám ná ten čás miecz [!] rycerstwá mego przeydzie przez boki twoie/ á
przebithy pádniesz między ránnemi ludu Ifráelkiego *Leop Judith* 6/4.

Przen (3) : A obrocwiły sie [*Symeon*] k matce iego [*Jezusa*] rzekl. Gdy wzziś te⁸⁰ cirpietz/ tedy
twoię dulfę miecz bolefcij przeydzie. *OpecŻyw* 26, 145; Wípomni/ Pánnó/ ná boleści/ Gdy miecz
przezedł twe wnętrności Z *Symeonowej* powieści. Zdro(waś) *Már(ia)*. *LatHar* 496.

**4. Przewyższyć kogoś lub coś pod jakimś względem, być ważniejszym, bardziej wartościowym,
intensywniejszym, liczniejszym, starszym itp.; vincere** *Vulg*, *Mącz*; *transire* *PolAnt*; *superare* *Vulg* [w
tym: kogo, co (58)] (60) : *BudBib* 4.*Esdr* 4/48; Snadź przezedł [*Wojciech Ożga*] Kumeulá s Cypru
ták męznego/ Ktory s S [!] Troiáńskich męzow zabił nie iednego. *PaprPan* Bbv; Hánno/ tobie kwóli
śpiéwam/ Zkąd iefli twą łádkę miéwam/ Przezedłem iuz *Amphioná*/ Y lutniśtę *Arioná*. *KochPieś*
33; Tego [*Tyrsisa*] przezedł *Dorilus*/ gdy z fobą śpiéwáli/ A myfmy *Dorilusá* prostakiem być ználi.
PudlFr 32; *ActReg* 154; *GórnTroas* 16; Rozkrzewiły się/ iáko y w *Mánáffeśie* krolu/ bez miáry
grzechy moie/ przeżły liczbę włofow głowy moiey *LatHar* 145; *KlonKr* A4; *CiekPotrHerb*)?(3v.

prześć czym (35): *BierEz* M4v; Błogofławionás ty corko od Páná/ y prześláš ono pierwfśe
miłofierdzie tym poslednieyślym *Leop Ruth* 3/10, *Ez* 16/51, 52; [*król, tj. Jezus*] Pánnę zá mátkę
wybierze/ Bo ią pozna w práwey mierze. Przezydye nas żony godnością/ Cnotą pokorą cudnością.
BielKron 134; *Vincere* aliquem gloria et similibus, *Przeiść* kogo chwałą *Mącz* 497b; leciwy pan/
młokolá *Dworzániná* rozumem/ y vmiejetnością przeidzie *GórnDworz* Kk, E3, I2; *StryjWjaz* A2v;
STácius y *Lukanus* oni *Poetowie*/ Trzebá by sie zložyli tu po iednym łowie/ Perfiulá do siebie
niech iefczce przyládzą/ Bo łami dwa ták zacney tey głowie nie rádzą/ [...] Bo náłz Sędzya [*Wojciech*
Sknielowski] dowcipem przezydye s tych káżdego. *PaprPan* F3; By sie woyną *Zuleńcy* trochę
zábawili/ Y *Syriyczyki* męstwem przeżliby pochwili *PaprPan* S3v, E2v, N, N3v, Q4, X, Aa4;
PRáwieście nam tráfiły w notę Pánie miłe/ Przezydiecie táką śprawą fwe męze opile. *BielSjem*
18; *ZawJeft* 40; *OrzJan* 46; Wefel się żeś w tey niłkości/ Przeżláš stworzone godności/ Wielkością
dołkonáłości. Zdrowás *Márya*. *LatHar* 495, 400; *SkarKazSej* 668a; [bo kto piérwzy w zawód
pułczáiąc do krélu przydzie/ prędkością przezedł towáryżá/ ále nie sercem. *SenekaGórn* 230
(*Linde*)]. Cf »prześć laty«, »wszystkie prześć«, »wszystkie nadzieje prześć«, »prześć wszystkim«.

prześć w czym (12): Nuż *Węgrzy* ktorym to iefł iáko rzecz przyrodzona/ zá tarczą dobrze siedzieć/
y męźnie gonić/ niechaj y w tym moy *Dworzánin* *Węgry* przeydzie/ thák śmiálym potkhánienim/ iáko
dobrym vgodzeniem. *GórnDworz* E3, Dv; [D]áłac też Pállás męstwo y *Marlowe* dáry/ Aby bronil
Oyczyzny y *Powfzechney* wiáry. [W] ktoreies przezedł znaczenie y *Nummę* *Rzymkiego*/ Strzegac
w łtáteczney wierze *Zakonu Páńkiego*. *StryjWjaz* Av, A2v; *Hipomáxa* *Poety* *Krzyś* rowien ofobie/
Przezedł go náłz w náukach ia ták powiem tobie *PaprPan* E2, M2v, Bb2. Cf »wszystkie prześć«,
»prześć we wszem«.

W charakterystycznych połączeniach: prześć ludzi (3), matki, męczenniki, męże, młokosa dworzanina, ojce, panny (2), prorokow, przodki swe, psa, siostry, towarzysze, zwirzeta, żony; prześć liczbę włosów, miłosierdzie, nauki ludzkie, ozdoby, stworzone godności, wiarg; w połączeniu z imieniem (17); prześć chwałę, cnotę, cudością, dobrym ugodzeniem, dowcipem, dzielnością (4), godnością, grzechy sprosnemi, mądrością, męstwem (4), osobą, pokorą, potkaniem śmiałym, prędkością, radą, rozumem (rozumkami) (3), sercem, sprawą (2), szczęściem, umiejętnością, wielkością doskonałości, wysokością, złością (sprosnością złości) (2); prześć w doskonałości, w naukach, w wieku szczęśliwym.

Zwroty: »daleko prześć« (2): rodzicy [Atanazyjusza] pobożni Chrześciańscy/ wiela ludzi w cżnotách przechodzący/ okrom lyna tego/ ktory ie daleko dobry z dobrych przeźedł. *SkarŻyw* 388; *WujNT* 140; [ieden świadek [...] zezna im to/ że nie tylko do takowey fłazy przyźedł/ ale daleko przeźedł. *GrzegŻarnPos* 1582 557 (Linde)].

»prześć laty (I pl)« = być starszym (2): Pochwili przydzie druga [dziewka]/ którą przedydziefz ląty/ Y rzeczeć/ weźm ty kądziel: przyłtoyniéy mnie z śwáty. *KochFr* 55; *PudłFr* 67.

»wsztyki(e) [kogo, co], wszy(s)tki(e), stworzenie wszystko, wszytek świat prześć« [w tym: czym (7), w czym (3)] [szyk zmienny] (8:2:1:1): Ale iż náfwiétfłá panna Mariá/ ná ciężfłá mękę miedzy ijnśfymi męczenniki cirpiala przy męce śwego lyna/ ktoré duífę miecz przeniknął bolefcí w czym wfyfki ijnśfé męczenniki przeźfła/ bo ona na duífy/ a onij na ciele cirpieli *OpecŻyw* 187v, 2; Był też [Sokrates] w łmutkach, tak nieprzemożony á iakmiarz w tey cirpliwofcí wzytek świat przeźedł nad inźe fłkromnie cirpiąc *BielŻyw* 48; [Ezechijas] ręką prętką y fprawą dobrą y wfzelką godnością wfzytki oyce przeźedł *BielKron* 88v; Positus extra omnem ingenii aleam, Wfziftki przeźedł rozumem/ Nikt s nim nie może być porownan. *Mącz* 309c; *Górndworz* E; *RejZwierc* 183; Tyś przeźfłá wfzytkie błogofławiona miedzy niewiáfłami *SkarŻyw* 112; CO może być wfétfzego nád Piotrá? co Páfłowi rownego? vczynkiem y náuką/ ftworzenie wfzytko przeźfli *SkarŻyw* 595; Nie máfz grzeźnego/ tylko ia ná ziemi/ Bom wfzytkie przeźedł wfytfepki fwoiemi. *GrabowSet* A4v; *WujNT* 140; *SiebRozmysł* F2v.

»[czym] wszystkie nadzieje prześć« = być lepszym niż oczekiwano (1): Officio vincet spes omnes, Vkládnoscią á záchowáním wfziftkie nádzieye przeydzie. *Mącz* 497c.

»prześć wszytkiem, we wszem, we wszytkiem [czym]« [szyk zmienny] (1:1:1): Ale Andrzej z Gorki Káfztellan Poznánfki [...] przeźedł był one pierwźe [tj. biskupa Tomickiego i Andrzeja Tęczyńskiego] wfzytkiem *OrzRozm* Q3v; Temu zacnemu pánu doftáie wfzytkiego/ Wopiłkułá náfz przeźedł we wfzem vczonego. *PaprPan* Mv; *SkarŻyw* [474].

Szeregi: »zrownąć się i owszem prześć« (1): Zrownála fię [Maryja] fzczeńciem y owfzem przeźfłá wiele Prorokow. *SkarKaz* 580a.

»prześć i zwyciężyć« (1): Miedzy wfzytkimi fektámi y náukámi/ wiará Chrifufowá ná początku namniéyfza y nawzgárdzeńfza byłá: ále rychło potym wfzytkie náuki ludzkie daleko przeźfłá y zwyciężyłá *WujNT* 140.

W *przen* (3) : Bo náde wfzytkie iam gorzey vczynił/ Nád wfzytkie inźe/ iam wfęcey przewinił: Przeźedł wfytfepk grzech wfzytkich złośliwych/ Wfętfzy iefł/ niż kaźń w otchłániách ftráfzliwych. *GrabowSet* A4v; owoc iego [Syna Bożego] przeydzie wfokofcią gory Libanowe *LatHar* 400; [Bo

nieprawości moje prześlzy głowę moję [*supergressae sunt caput meum Vulg Ps 37/5*]/ iáko brzemię ciężkie obciążły fię nád mię. *GrzegŻarnPos 1597 120 (Linde)*].

Zwrot: »prześć świata brzegi« (1): Chwalćie Páná/ ile was Świętych kiedy było/ Páná/ ktorego imię/ niebá przewyżłzyło/ Páná/ ktorego chwałá/ prześlzá światá brzegi *GrabowSet R2v*.

5. geom. Przeciác (3) :

prześć co (2): Ale iż zásię tyż dwie Linié profté/ iednáko od siebie wżędzie idácé/ prześlzá Linea profta b.d. tedyć kąt który iest ze wnątrz między Lineámi e.c. y c.d. iest równy kątowi który iest we wnątrz między Lineámi a.b. y b.c. *GrzepGeom E3. Cf Zwrot*.

prześć przez co (1): Zásię kiedy przez Linié profté/ które iednáko od siebie wżędy idą/ przeýdźcie Linea profta/ tedy kąty co fą ze wnątrz/ fą równé kátóm tym/ co fą náprzeciwo im we wnątrz. *GrzepGeom E2v*.

Zwrot: »prześć [co] na krzyż« (1): A Euklides to vkazał/ iż kiedy Linea profta/ przeýdźcie drugá Liniá proftá ná krzyż/ tedy tám dwa á dwa kąty/ które fye wierzchámi náprzeciwo sobie zchodzą/ fą sobie równé *GrzepGeom Q2*.

6. Wyjść, wydostać się (4) :

prześć którędy (1): *BielKron 325v cf W przeciwstawieniu*.

W przeciwstawieniu: »wlećieć ... prześć« (1): Iednego czáfu bluźnił [*książę Władysław*] przeciw Bogu/ muchá iákaś wlećiałá mu w gębę á prześlzá ogonicá *BielKron 325v*.

a. O urodzeniu się (3) :

prześć przez co (2): *ReszPrz 79*; Wziął ná fię [*Bóg*] ciáło á wnet przez żywot pánieńki Przeşzedşzy/ bronić począł narod źiemfki. *WitosłLut A6v*.

prześć skąd (1): A gdyby głowa dziecięcza z opuchliny/ albo z nabieżenia/ albo z fluxu iakiego thak fię odęła iżby z zamkow żywota nie mogła przeýć. Tedy baba [...]: ma głowę przepchnąć *FalZioł V 34*.

W porównaniu (1): Pan Chryştus niebieskie y duchowne ciáło z sobá z niebá przynioşł/ á iż z Pánny Máryey ciáła żadnego nie wziął/ tylko przez iey żywot/ iáko przez iáki kánał álbo przez rynnę przeşzedł *ReszPrz 79*.

7. *Minác, przeminác; upłynác; odbyć się; praeterire Vulg, Mącz, Calag, JanStat, Cn; abire PolAnt, Vulg, Mącz, Cn; transigere Mącz, JanStat; (per)transire Vulg, Cn; agere, exire, obire Mącz; praelabi, praeterfluere, praetervolare, transcurre, transfluere Cn (54) : MurzHist K2*; Bo tho wam zá ífthą prawdę powiádam/ dokąd niebo y źiemią nie przeminą/ literká iedná/ álbo też ieden pákćiczek z zakonu nie przeýdzie/ áż fię wżyştki rzeczy fćaná. *Leop Matth 5/18*; Biádá iedná przeşlá/ á oto idą iefzcze dwie biedy potym. *BibRadz Apoc 9/12, Is 41/22*; Fluxa, Nietrwále rzeczy które łatwie przeýdą. *Mącz 131c, 239d*; Bolesći przeşly/ á ná oştátek okazał fię fkarb nieşmiertelności. *BudBib 4.Esdr 8/53[54], Ps 17/12[13]*; *GrabowSet B2v; WujNT Apoc 9/12, 11/14*; tedy ták dekláruiemy [...] áby było tákowé Podymné zátrzymáné/ Stároftóm náşzym/ oddáné. A wżákże okróm win o tym opifáných. A z nowych ošíádłóści oddáné byđź máią/ gdzie iuż wolności przeşly/ iáko y fćarych. *SarnStat 354, 1269*; [Przyşłé zásię rzeczy niepewné fą/ będą/ ábo nie będą: lecz co przeşło/ iuż to ná práwie beşpiecznym mieýfcu fćoi. *SenekaGórn 117 (Linde)*].

W połączeniu szeregowym (1): Corruptibilis, Co łatwo przeysć przeminąć y zniŹczec może. In Bibliis tantum legitur. *Mącz* 361a.

W przeciwstawieniach: »prześć ... przyść (2), nastać, wrocić« (4): Praeteritum tempus nunquam revertetur. Co yuż przeszło to trudno wrócić. *Mącz* 105c; A ow łobie wspaniły z rozważnym rozumem zawnždy wefoło chodzi/ nic iuż o tym nie myśli co przeszło/ iedno co przyść ma. *RejZwierc* 87; *BielSpr* 62; *BudBib* 4.*Esdr* 4/44[46].

W porównaniu (1): Kto wie czego człowieku potrzebá w żywocie iego dni wŹytkich/ który przeszedł iáko cień [*Vulg Eccle* 7/1] *BielKron* 80v.

Zwroty: »z czasem wieku prześć« (1): Wiele innych miewáli [*Rzymianie*] Źwym obyczáiem Máchin/ kthore fie nam dziś nie przygodzą/ á to przeto/ iż oná Źprawá pierwŹzych walecznikow s czásem wieku przeszłá/ inna theż z czásem náftála ná wŹyŹthki Źprawy *BielSpr* 62.

»dawno nazad [*przed kim*] prześć« (1): Nie máłz nic nowego pod Źłońcem/ iefli rzecz iáka/ o ktoreby mógł rzec/ weyrzy/ áno ieft nowa rzecz? áno ich iuż kilka dawno ná zad przeszło przed námi [*quae fuerunt ante nos Vulg Eccle* 1/10]. *BielKron* 79.

Szeregi: »prześć, minąć« (1): Defluxisse dicitur quod transactum est, Co yuż przeszło/ Minęło dawno. *Mącz* 132a. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.: przeminąć*].

»stać się, prześć« (2): Conclamatum est, Yuż fie Źtáło/ yuż to przeszło/ Co fie Źtáło nie może fie odstáć. *Mącz* 55c, 6a.

a. *O czasie (19):* Potym gdy czterdzieci dni ij nocy przeŹŹly/ lacznął on który wŹytek Źwiat kármii żywi. *OpecŻyw* 37v; zapowiedzi trzeci dzień przeszedł *GroicPorz* ee; *SeklPieś* 20; Dum haec dicit abiit hora, Nizli to wyrzékł godziná przeszłá. *Mącz* 104c; Exiit dies, Dzień przeszedł. *Mącz* 105a; dimidium noctis praeteriit, Pułnocy przeszło. *Mącz* 213c, 102d, 105b, 229c, 263a; Dawid iuż było wiele przeszło lat iáko przed tym był vmárł/ á wŹdy Anyoł to Źwięte plemię zowie być Źynem iego *RejPos* 272v; *Calag* 501b; Y/ by rozmierzyć chćiał/ Pan/ kres wieku mego/ Widząc dni co przeszły/ á čás co przedemną/ Snaby rychley łáfkę vczyńił nádemną. *GrabowSet* B2v; *SarnStat* 781, 791.

W przeciwstawieniach: »prześć ... przybliżyć się, nadejść« (2): Noc przeszłá/ á dzień Źię przybliżył. *WerGośc* 267; *ArtKanc* T6v.

W charakterystycznych połączeniach: przeszedł (*przeszła, -ło, -ły*) czas(y) (3), dzień (*dni, cząstka dniow*) (7), godzina (2), noc (*poł nocy*) (3), rok (*wiele lat, lata*) (3).

Fraza: »przeszło [czemu (żywotne) ile] lat« = *coś ma [ile] lat* (1): Przeszłoć mu [*koniowi*] trzynaście lat/ mamli prawdę wyznáć/ Pátrzcie łobie ná zębiéch. *WyprPl* B4v.

Szereg: »prześć a dokończyć się« (1): Záthym przeszły czáŹy/ á dokończyły Źię látá [*Et transierunt tempora*]/ áżeś wzbudził Źłuźebniká twego imieniem Dawidá. *BibRadz* 4.*Esdr* 3/23.

b. *O tekście:* być przytoczonym wcześniej, poprzednio; stać przed (3) : wŹzakże iefli powtoręm i tudziéłz idzie iaki inŹy wokálifz/ tedy wedle máło wŹŹŹyzi przeszłego napominięniá/ má to/ i/ ku poŹednięmu nie ku tęmu który przeszedł wokálifzewy być przyłáczono *MurzOrt* B2; Gdyż then Rozdział o zewnętrznym iádzie przeszedł/ [...] nie z drogi mi Źye zda/ przyŹŹłego Rozdziału piŹáć o trućinie/ którą źli ludzie zwykli/ wewnętrhz w ludzi włudzáć *SienLek* 155.

Szereg: »prześć abo potem iść« (1): Trzecia rzecz ieft/ że czafem Apoštołowie kilkiem fłów alleguią/ a gdy kto chce ich allegatia wyrozumieć/ musi się mieśca te⁸⁰ fkore⁸⁰ [!] ieft wzięta dołożyć/ abo gdzie indzie co takowégólfz iefli ieft fzerzyi abo łatwiéi powiedziáno/ przytoczyć/ a ftąd/ i kte^{mv} to co tam przešlo abo potem idzie obaczaiąc/ prawego się wyrozumieniá dopytywać *MurzNT* 8v.

c. *O zjawiskach atmosferycznych* (3): Y chmury kiedy przyedą iáfnieyfzy dzyeń bywa *RejWiz* 35; *BudBib* 4.*Esd*r 4/47[49].

Szereg: »minąć i prześć« (1): iufz zimá minęła y niepogody przešlo. *SkarŻyw* 142.

d. *O ludziach* (6): Czoż ich [*Jagiellonów*] od początku przešlo/ Zadnému s nich na tznotech niezešlo *KlerPow* A2; *BielKron* 463; *BudBib* *Nah* 1/12.

prześć przed kim (1): A przeto ich [*męczenników i kapłanów bożych*] národzenia z trzézwością obchodźcie/ álbo święćcie: dla tego/ ábyfmy tych nálládowali: którzy przed námi przešli *BiałKat* 148v.

W przeciwstawieniu: »nastać ... prześć« (1): [*Księgi od przodków zachować mamy*] á tak tym poftępkie/ y tym ktorzi po nas nastaná pożytecznie vczyniemy: á tym ktorzi przešli tą yedną zapłatą pracę ich nagrodziemi. *KwiatKsiąż* H2.

W porównaniu (1): Człowiek mowi Pfalm/ podobny do próżności/ dni iego iáko cień mijaią. A ná tey drodze nie máfz pewnego czáfu/ iáko długo ná niey być. Iednemu krotka/ drugiemu długa. Ieden wnet przyedzie/ y zá dzień ieden: iáko dzieci co dziś fię rodzą y dziś vmieraią. *SkarKaz* 422b.

8. *Zmienić się, przekształcić się [w co]* (1): My tedy tákową fkażń Sędziégo/ która nie była Apéllácią záwiefzona/ obiáfniamy: iż iufz w ofádzoną rzecz przešlo [*transivisse in rem iudicatam JanStat* 649] *SarnStat* 806.

9. *Pobieżnie zapoznać się z treścią; przejrzeć* (1): Vberlauffen. Prześć. Przebieżec. Krotko powiedziec. Dicere breviter. *Calag* 493a.

10. *Przebyć jakiś czas gdzieś [przez co]* (1): ná ten czás było z woley Bożey zbudowane mieyfce z ogniem oczyszczaiącym: przez ktore mieli prześć ci/ ktorzy z tego świata fchodźili fprawiedliwymi/ ále przedfię nie ze wfzytkich ftron oczyszczonymi *WysKaz* 34.

11. *Zwroty o różnych znaczeniach* (18):

»przez ogień prześć« = *być ugotowanym lub upieczonym (o potrawie)* (1): Częfto kroć ná famym chlebie przeftawał [*św. Lucyjanus*]/ drugdy nic co przez ogień przešlo nie iedząc *SkarŻyw* 46.

»prześć przez ogień i (przez) wodę« = *przeżyć trudy i niebezpieczeństwa [szyk zmienny]* (6): *KrowObr* 87v; Przešliłmy przez ogień y przez wodę [*Transivimus per ignem et aquam*]; y wywiodłes nas ku ochłodzie. *Leop Ps* 65/12; *SkarŻyw* 208; POBOZNEY A SZLACHETNEY PANIEY ROZEY WISZNIOWSKIEY/ PANIEY MATCE A DOBRODZIEYCE SWEY MILEY/ KTORA PRAVVIE PRZES OGIEN i VVODE PRZESZEDSZY, BIEGV DOKONALA/ ROKV PANSKIEGO 1585: DNIA 3. KVVIIETNIA. *WisznTr* 6; *JanNKarGórn* G4v; *SkarKaz* 552a [*zawsze przekład i nawiązanie do Vulg Ps 65/12*].

»przez ogień żelaza i goździ prześć« = *doznać cierpień* (1): [*Modlitwa ukrzyżowanego św. Teodora*]: Pánie [...]: pomni ilz dla ciebie ná tym drzewie záwiłtem/ przez ogień żelázá y gozdi przezedłem: Profzę wezmi ducha mego/ á czyni z nim co raczyłz *SkarŻyw* 188.

»prześć w pośmiech« = *stać się pośmiewiskiem* (1): [gdyby jakiś filozof] pokazać/ y nauczyć ich [naszych panów] dobrych obyczajów chciał/ y tego/ iaki żywot być ma/ prawego páná/ wiem to pewnie/ żeby [...] przeźedł w pośmiech/ iako nikczemny błazen. *GórnDworz Ee6v*.

»prześć prawem« = *zostać rozstrzygniętym w postępowaniu sądowym* (1): res [...] iure in iudicio pertransivit alias przeźedła prawem *ZapMaz II Ł 1/91v*.

»prześć na [czyje] skrzydła« = *wpaść w czyjeś ręce* (1): [Achiza mówi do Zefiry] Iam ni vrodą ni łtanem Nie rownam łtobą z łwym panem [...] Ano y tak tego bydła [tj. zalotników] Siła przeźedzie na me skrzydła *RejJóz D5v*.

»prześć wieńcowanie« = *dorosnąć, tj. osiągnąć wiek pozwalający na zaręczyny* (1): [Andromacha do Ulissesa] W łynie iżbyś nie prózné nálażł twé łtárání/ Vźrzawłzy go/ mógl to rzec/ przeźedł wieńcówání. *GórnTroas 49*.

a. W zwrotach oznaczających przekroczenie miary (7) :

»granice swe prześć« (1): ten mądry mąż vmiął to dobrze vłiebie vważyć/ iako ięzyk ludzki iest łzkodliwy/ ktory iák łkoro granice łwe przeźedzie/ człowieká do wiela niebełpieczności teź y nád náđzieię iego przywodzi *Phil G3*.

»kres svoj prześć« (1): ábowiem chocia oboie tho/ y ochędoźnym być/ y nie wydwárzáć łie z rzeczami/ iestł dobre w łobie: iednáł kiedy kres łwoy/ á miarę przeźedzie/ iuź łie w łprołność obroćć mułi *GórnDworz E8*.

»prześć miarę« [w tym: około czego (1), w czym (1)] [szyk zmienny] (4): Gdzie pánuie iálna żołć/ gorąca y łucha/ táki człowiek bywa pyłzny/ chełpliwy/ gniewliwy/ [...] Ktora/ iestł miarę przeźedzie/ iż pożywa rzeczy gorących á łwemu przyrodzeniu rownych/ s tąđ przychodzi ciężkie bołenie głowy *SienLek 29v; GórnDworz E8, M5*; także teź Rzeczpołpolit(a) kiedy około wolności przeźedzie miarę/ mniejłze pocnie niewołić/ rowność wykorźeni *GórnRozm M4v*.

»posrzodek prześć« (1): á rzecz káđda ktora połrzodek przeźedzie/ á wielkołcią łwoią łobie iestł ciężka/ dobrą byđź nie może. *GórnRozm B3*.

II. Jako odpowiednik czasownika „przyść” (24) :

1. Przybyć; pertransire Miech; devenire, pervenire, venire HistAl (19) :

prześć do kogo (1): połłalyłzmi náłche połłi do Mołkqui tham ydancz przeźedł paníłthwa Vałłchey Kro.mczi hamowanya nygđzyey nyemyely Ałye przełly pokoynye do Kxyadza mołkyewłkyego *LibLeg 11/154*.

prześć dokąd (14): ienże włzitkę Azią zburzywłzy przeźedł aż do Egiptu *MiechGlab 30; LibLeg 11/184*; Potym łtamnąđ porułzywłzy załłp przeźedł do miáłtá Gazan/ ktore teź otrzymawłzy do Ieruzalem łie kwápił. *HistAl Cv*; Iako Alexander przeźedł do ołtatecznych łałow Indyiłskich/ gđcie tham nálażł wiele łłoniow *HistAl I2*; Z onąđ potym porułziwłzy łie przełzli do ołtateczney łtrony iedney gory/ táł iż dáłey iecháć nie mogli *HistAl L, K7, K7v*; wzyela mv skalyethi pyenyadze zmyłłcheczkyem, kthorich belo Napodobyenłthwo okolo syedmy wyardunk, albo nyewye czo skthoremy przełła do poznanya y stymy pyenyedzmy yełth pogimana *LibMal 1552/169v; BibRadz Judith 2/10[12]*; Przełzli [Balaak i Balaam] ná ine mieyłce gđzye táłkieź ołtarze połławili y ołiary czynili *BielKron 42v, 54*; Tak wlyłłcy [tj. Łokietek, Wilhelm Ksiąźę rakuski i Gedymin] wćiągnąwłzy

do ziemie Chełmkiey/ wżyftki włości co fie nąwinęło wżędzie poburzyli/ y wypalili etc. y potym aż do Rzeki Drwiącey przeźli etc. *StryjKron* 380. *Cf prześć czym dokąd, Zwrot.*

prześć czym dokąd (1): Potym wżdy vżrzeli łcielzkę albo drogę niektorą między gory/ ktoram przeźli do rownego polá *HistAl* L.

Zwrot: »prześć przed prawo« = *stawić się w sądzie (1)*: slachetny Pan Simon Lubanłky przeźetel przet przet [!] Prawo nałzyę a wgayny wyecz ołzobą swoyą łzadayancz nałz a prawa nałzego; abi w xegi wpilżano: swadecztwo: ktorę wyotł przet prawo nałze *ZapKościel* 1582/28v.

a. *Napaść [na co] (1)* : Thatarowie Byalagrodzcki starschi naymię Takłari Tatyk. Cormonak. Bayłeyth przeźly na kosz na moy wzwynogrod zifnyę y wzyely my człowieka 12. A kony 60. *LibLeg* 11/96v.

b. *Dotrzeć (o korespondencji) [do kogo] (3)* : PAnu wyelkiemv [...] polłzkciemv Crolewy Sigmuntowy. Oznamvyemy wam ktorego czalłu nałz lyłth do wasz przeydzye pyłłzemy do was jako do przyacyelya łwoyego myełego *LibLeg* 8/160v, 7/67v, 68.

2. *Przypaść [na kogo] (3)* : thy częsczi trzy Chrzanowskiey Pawłowskiel Dambrowskiey Stanysław brath ych w pienyędzach posaznych dzierzecz ma do czassu thego asz yemv ktory s bracziy wrocą pienyądze tho czo nani przeydzie. *ZapWar* 1550 nr 2666; [*apelować należy do sędziów*] aby też między sobą rozdzielili na trzy części wojewodztwa, a przejdzie na nie po sześci wojewodztwach *Diar* 95; *ZapKościel* 1583/37v.

3. *Nadejść, nastać (o czasie) (2)* : Potym czás przeźedł/ ifz Pan Bog doznawłzy Márynowey/ ábo raczey Máryny oney pánny wiary y łierpliwości/ przyzwać ią do łiebie do wiecznych przybytkow miał. *SkarŻyw* 184; *GrabowSet* E4v.

*** *Bez wystarczającego kontekstu: jako wyraz cytowany (2)* : łtryi/ ryi/ vmyi/ włzyi/ przyidzi/ przyimi/ Zarás [= *łącznie*] to wymawiac mámy/ Czego drudzy niewiedząc piłżą przydzi/ przyimi miało przyidzi przyimi/ abo przéidzi/ przéimi *MurzOrt* B2v, B2v.

Synonimy: **I.1.A.** *przebieżać, przebyć, przejechać; a. przewędrować; a. zniszczyć, spustoszyć; b. przestąpić; c. udać się; d. minąć; 2. uprzedzić; 3. przeniknąć, przeprowić się; a. przebić, przekłóć, przerazić; 4. przemoc, przenieść, przewyszyć, uprzedzić, wynieść się; 7. minąć, ominąć, przeminąć; a. przepłynąć; 8. przemienić się, zmienić się; II.1.* *przybyć.*

Formacje współrdzenne cf IŚĆ.

Cf PRZESZŁY, PRZEŚCIE